

Juhendmaterjal
huvihariduse ja
huvitegevuse
kavade
koostamiseks
kohalikele
omavalitsustele

Sisukord

Sissejuhatus	3
1 Mis on noorsootöö?	5
1.1 Olulised mõisted	5
1.2 Kes teeb noorsootööd?	6
1.3 Kes korraldab noorsootööd kohalikul tasandil?	7
1.4 Millistest allikatest tuleb raha noorsootöö korraldamiseks?	9
1.5 Millistest dokumentidest alustada/lähtuda noortevaldkonna, sh huviharduse ja huvitegevuse planeerimisel ja korraldamisel kohalikul tasandil?	10
2 Koostöövõimalused noorsootöö korraldamisel	13
2.1 Kohalike omavalitsuste koostöö	13
2.2 Omavalitsuste ja riigi koostöö koostöögruppide tegevussuunal	14
3 Huvihariduse ja huvitegevuse täiendava toetuse eesmärk ning seadusega loodud võimalused	18
3.1 Ülevaade loodud võimalustest ja toetussüsteemi eesmärkidest	18
3.2 Kättesaadavus ja mitmekesisus – kuidas neid mõista ja mõõta?	19
3.3 Huvitegevuse ja huvihariduse täiendava toetuse kasutamine	20
3.4 Täiendavate võimaluste loomine	21
3.5 Võimaluste loojad piirkonnas	22
4 Huvihariduse ja huvitegevuse kava koostamise etapid	24
4.1 Olemasolevate tegevuste kaardistamine	24
4.2 Kvaliteedihindamine	25
4.3 Arenguvajadused ehk kitsaskohtade kaardistamine	26
4.4 (Ühised) tegevused kitsaskohtade lahendamiseks	27
4.5 Tulemuste esitamine	27
LISAD	29
Lisa 1 - Huvihariduse ja huvitegevuse kava koostamine ajajoonel	29

Sissejuhatus

Hea omavalitsuse esindaja

Käesolev juhendmaterjal annab ülevaate huvihariduse ja -tegevuse riigi täiendava toetusega seotud tegevuste kohta, et koostada toetuse kasutamise kava. Juhendmaterjal annab selgitusi ja juhiseid protsessi juhtimiseks ning kirjeldab kava valmimise samme. Peale selle saab ülevaate noorsootöö põhialustest, koostöövõimalustest ning viiteid, kust leida vajalikku lisainfot.

1. juulist 2017 jõustus noorsootöö seaduse täiendatud redaktsioon¹, millega pandi alus noorte huvihariduse ja -tegevuse riigi täiendava toetussüsteemi rakendamiseks. Riikliku lisatoetuse eesmärk on teha huviharidus ja -tegevus 7-19-aastastele noortele kättesaadavamaks ning pakkuda mitmekesiseid osalusvõimalusi.

Huviharidus ja huvitegevus peavad olema noortele kättesaadavad soovitatavalt kõikidel huvialadel, kuid vähemalt spordi, kultuuri, loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia valdkonnas². 2018. aastast alates on toetuse summa olnud ca 10-15 miljonit eurot aastas. Hinnanguliselt panustavad KOV-id noorsootöösse aastas 150 miljonit eurot. Riigi poolt lisanduv toetus on ligi 10% KOV-ide olemasolevast panusest. Võtmesõna riigi toe juures on "täiendav" ning lisanduva rahaga suuri muutusi ellu viia ei ole võimalik, mis tähendab, et toetust peab kasutama väga konkreetse sihiga ja läbimõeldult.

Omavalitsused peavad huvihariduse ja -tegevuse arendamise lisanduvaks toetuseks koostama toetuse kasutamise kava. Selleks, et esitada kava tähtajaks, tuleb hakata kitsaskohtade kohta varakult andmeid koguma. Omavalitsus esitab uue kava või varem esitatudkehtiva kava täiendused ning iga-aastased tulemused 15. jaanuariks.

Igal aastal esitab omavalitsus toetuse kasutamise kava hiljemalt 15. jaanuariks digilahenduse kaudu. Aastatel 2017-2020 esitatud kavad ja tulemused on säilitatud aadressil <https://kov.entk.ee/> kuni 31. oktoobrini 2022.

Alates 2022. aastast esitatakse tulemused ja uue perioodi kava aadressil <https://konkursiveeb.edu.ee/>

Kohalike omavalitsuste toetamine (juhendmaterjalid, infopäevad, digikeskkonna kasu-

¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/103052017007>

² <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122018011?leiaKehtiv>

tamise tugi jms) ja toetuse kasutamise hilisem analüüs on Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatava Haridus-ja Noorteameti (edaspidi Harno) ülesanne.

Käesolev juhend on uuendatud **03. jaanuaril 2024.**

1 Mis on noorsootöö?

1.1 Olulised mõisted

Noor – 7–26-aastane füüsiline isik.

Noorsootöö – tingimuste loomine noore isiksuse mitmekülgseks arenguks, mis võimaldab noortel vaba tahte alusel perekonna-, tasemeharidus- ja tööväliselt tegutseda.

Noorsootöötaja – isik, kes täidab erinevaid rolle sõltuvalt noorsootöö teostamise kohast, situatsioonist, sihtgrupist ja eesmärgist. Noorsootöötaja töötab noortega individuaalselt ja rühmas, kavandab ning hindab programme ja projekte, juhib kaastöötajaid, teeb koostööd teiste valdkondade spetsialistide, vanemate ja huvigruppidega.

Noortepoliitika – ühtne lähenemine kõikides noore elu puudutavates valdkondades toetudes noortele suunatud tegevuste põhimõtetele.

Noortevaldkond – ühendmõiste, mis hõlmab nii noorsootööd kui ka noortepoliitikat (noore tegelikest vajadustest ja väljakutsetest lähtuv koordineeritud ja eesmärgikindel tegutsemine eri eluvaldkondades).

Unikaalne noor – on üks noor, kes osaleb ükskõik mitmes huvipõhises tegevuses ja teda loetakse ühe korra.

Uus noor – noor, kes ei ole varem noorsootöös osalenud, kuid on kaasatud kindlal perioodil erinevate meetodite toel (sh uute võimaluste loomine) noorsootöö tegevustesse.

Huviharidus – eesmärk on luua võimalusi isiksuse mitmekülgseks arenguks ja toetada noore kujunemist hästi toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Huvihariduse tunnuseks on, et see toimub huvikoolis ja tugineb õppekavale.³

Huvikool – haridusasutus, mis tegutseb noorsootöö valdkonnas ning loob huvihariduse omandamise ja isiksuse mitmekülgse arengu, sealhulgas oma keele ja kultuuri viljelemise võimalused huvihariduse erinevates valdkondades.⁴

Huvitegevus – eesmärk on luua võimalusi isiksuse mitmekülgseks arenguks ja toetada noore kujunemist hästi toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Huvitegevus ei pea olema õppekavapõhine ja võib toimuda erinevates asutustes ja erinevate organisatsioonide

³ <https://www.riigiteataja.ee/akt/12809661>

⁴ <https://www.riigiteataja.ee/akt/104072017036>

poolt korraldatuna, nt avatud noortekeskustes, noorteühingutes, üldhariduskoolides jne.

EHIS – Eesti Hariduse Infosüsteem⁵

Kättesaadavus – tegevusvormide olemasolu noore tegutsemispiirkonnas, osalustasu jõukohasus, eeldatavate isiklike vahendite olemasolu, osaluseks vajaliku transpordivõimaluste olemasolu, osaluskeele ja õppevormide sobivus noorele jms.

Mitmekesisus – kättesaadava valiku olemasolu huvialade või huviala valdkondade lõikes, aga ka info olemasolu võimalustest jm.

Olemasolev olukord – ülevaade noorsootöö valdkonnast kava esitamisele eelneval perioodil.

1.2 Kes teeb noorsootööd?

Noorsootööd korraldatakse erinevates institutsioonides ja vormides, kasutades mitmekesiseid meetodeid. Noorsootöö teenuseid pakuvad noorteorganisatsioonid, noortekeskused, huvikoolid, noortelaagrid, noorteprogrammid ja -projektid, koolid jne.

Noorsootöötaja on koondnimetus kõikide noorsootöö valdkonnas töötavate spetsialistide kohta. Noorsootöötaja rollid sõltuvad noorsootöö teostamise kohast, situatsioonist, sihtgrupist ning eesmärgist. Ta töötab noortega individuaalselt ja rühmas, kavandab ning hindab programme ja projekte. Peale selle juhib ta kaastöötajaid, teeb koostööd teiste valdkondade spetsialistide, vanemate ja huvigruppidega.

Noorsootöötaja tegevus hõlmab tööd paljude sihtgruppidega erinevas kontekstis ning võib hõlmata nii kohalikku, piirkondlikku, üleriigilist kui ka rahvusvahelist tasandit. Palju oleneb

Noorsootööd teevad järgmistele enamlevinud ametinimetustega inimesed:

- noortekeskuse töötaja;
- noorteühingu rühmajuh;
- huvikooli õpetaja;
- rahvusvahelise noortevahetusprojekti grupijuh;
- noorsootöötaja;
- ringijuh;
- huvijuh;
- laagrikasvataja;
- laagri juhataja;
- noorteinfo spetsialist või noorte infotöötaja;
- noorte karjäärinõustaja;
- (huvikeskuse) huvihariduse spetsialist;
- noortekeskuse juhataja;
- noorsootöö spetsialist;
- noorsootöö peaspetsialist;
- noorsootöö nõunik;
- noortevaldkonna koolitaja;
- noorsootööasutuse juht.

⁵ <http://www.ehis.ee/>

sellest, kus noorsootöötaja töötab. **Huvihariduses ja -tegevuses kohtame noorsootöötajaid selliste ametinimetustega nagu huvikooli õpetaja, treener või huviringi juhendaja, kellel on lisaks noorsootöö teadmistele ka oskused konkreetse huvialavaldkonna kohta ning oskus juhendada ja õpetada.** Huviharidus ja huvitegevus on noorsootöö valdkonnad, mis võimaldavad noorel omandada teadmisi, oskusi ja hoiakuid valitud huvialal.

Huvitegevus on laiem kui huviharidus, kuid reaalsetes tegevustes on nende vahele keeruleine piire tõmmata. Üldiselt mõistetakse huvitegevust kui süsteemset juhendatud tegelemist valitud huvialaga vaba tahte alusel tasemeõppest ja tööst vabal ajal süvendatud teadmiste ja oskuste omandamiseks. Huvitegevus toimub enamasti mitteformaalses õppekeskkonnas. Eesmärgiks on luua võimalused noore mitmekülgseks arenguks. Huviharidust antakse Eesti Hariduse Infosüsteemis registreeritud huvikoolides (muusikakoolid, kunstikoolid, spordikoolid jm) ja õpe neis on õppekavapõhine.

Noorsootöö tasemeõpet ja koolitusi pakuvad riigi ja Euroopa Liidu vahendite toel nii ülikoolid, Harno Koolituskeskus kui ka 'Erasmus+ ja Euroopa Solidaarsuskorpuse Agentuuri noorteosakond. Koolituskalender ja õppematerjalid on kättesaadavad veebilehelt www.mitteformaalne.ee.

1.3 Kes korraldab noorsootööd kohalikul tasandil?

Noorsootöö peamine korraldustasand on kohalik omavalitsus vastutuse, kohustuste ja neist tuleneva tegevuse ulatuse ning rahaliste vahendite planeerimise mõttes. Noorsootöö korraldamine on nii kohaliku omavalitsuse korralduse seadusega kui ka noorsootöö seadusega pandud põhiliselt kohaliku omavalitsuse õlule. Seadusandlik pool kirjeldab sealjuures nõutavat miinimumi. Suurema osa otsuseid, mida omavalitsuses noorsootöö teenustena pakkuda või eelisarendada, peab tegema iga omavalitsus ise, lähtudes riiklikust raamistikust ja soovitudest, noorsootöö teostamise põhimõtetest ja väärtustest, kohalike elanike vajadustest ja traditsioonidest koos noortega, olemasolevast infrastruktuurist ja keskkonnast ning eelarve võimalustest.

Kohaliku omavalitsuse ülesanded noorsootöö korraldamisel vastavalt noorsootöö seadusele:

- määrata noorsootöö prioriteedid oma haldusterritooriumil ning sätestada nende saavutamiseks vajalikud ülesanded valla või linna arengukavas;
- kinnitada noorteühingute, noorteprogrammide ja noorteprojektide valla- või linnaeelarvest toetamise põhimõtted, toetuse taotlemise ja maksmise tingimused ja kord, nähes vajaduse korral ette omaosaluse tingimused toetuse saamiseks, toetuse taotluste vormid ning toetuse kasutamise aruandluse korra;

- toetada eelarveliste vahendite olemasolul valla või linna haldusterritooriumil tegutsevate noorteühingute noorteprogramme ja noorteprojekte;
- konsulteerida noortevolikoguga (selle olemasolul) noorsootöö kavandamisel, teostamisel ja hindamisel;
- kinnitada valla või linna haldusterritooriumil projektlaagri pidamise tingimused ja korra ning projektlaagri pidamise loa väljastamise korra;
- täita teisi noorsootöö korraldamise ülesandeid oma haldusterritooriumil.

Toodud loetelust nähtub, et Eestis vastutab noortevaldkonna kujundamise eest põhiliselt kohalik omavalitsus. KOV tegeleb eelkõige noorsootöö reaalse korraldustööga oma haldusterritooriumil, sätestab prioriteedid ning sellest tulenevalt planeerib eelarvevahendid eesmärkide saavutamiseks.

Strateegilise planeerimise käigus loob kohalik omavalitsus pildi noorsootöö valdkonna tulevikust ja paneb paika sammud selleni jõudmiseks.

Tuleviku planeerimise juures on oluline lähtuda lõimitud noortepoliitika ja noorsootöö läbivatest põhimõtetest ning tegevuste kavandamisel käsitleda noori mitmekülgse ja heterogeense rühmana. Noore käsitlemine tervikuna ning erinevate noori puudutavate valdkondade ja teadmiste kaasamine planeerimisprotsessi, toob sihtrühma põhiselt kokku kõik KOV tasandil noortega ja noortele võimalusi loovad organisatsioonid, asutused ning isikud, sõltumata tegutsemisvaldkonnast (formaalharidus, kultuur, sotsiaal jt).

Konsulteerida tuleb kõigi osapooltega, olgu selleks noored, huvihariduse ja huvitegevuse pakkujad, noorsootöötajad, noorsootöö spetsialistid, ringijuhendajad jpt. Sageli on kõigi osapoolte kaasamine planeerimisel ja ka elluviimisel suur väljakutse, kuid ühine tegutsemine ja nähtav tulemus on eesmärk, mille poole püüelda. Kohaliku omavalitsuse ülesanne on luua tingimused kolmanda sektori kaasamiseks noorsootöö plaanimisse ja korraldusse piirkondlikul tasemel. Lähtudes viimase valmisolekust võib vald/linn delegerida noorsootöö ülesandeid mittetulundussektorile. Tahte ja valmisoleku korral sõlmib avalik sektor noorsootöö konkreetsete funktsioonide täitmiseks lepingud kodanikeühendustega ning rahastab nende tegutsemist kohalike omavalitsuste ja/või riigi kinnitatud rahastamis põhimõtete alusel.

Kohalikul omavalitsusel on märkimisväärne võim ja võimalus luua noort toetav arengukeskkond, mille tulemusena kujunevad hoiakud, mis viivad teda ennast ja kogu ühiskonda edasi. Parima keskkonna tagamise eeldus on läbimõeldud strateegiline plaan ja tegevuskava noorsootöö elluviimiseks. Seejuures tuleb keskenduda olemasolevatele ressurssidele ja selle põhjal sündivale koostööle, mille kaudu noore inimese arengut toetada.

Riigi roll omavalitsuste toetamisel noorsootöö korraldamises

Riigikogus menetleb juhtivkomisjonina noortevaldkonna teemasid kultuurikomisjon. Valdkonna eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium (edaspidi HTM). Vastavalt Vabariigi Valitsuse seadusele on HTM-i valitsemisalas riigi noortepoliitika kavandamine ning sellega seonduvalt Noorsootöö valdkondade korraldamine ning vastavate õigusaktide eelnõude koostamine⁶. Harno on ministeeriumi allasutus, mis mh rakendab riigi noortepoliitikat ja noorsootööd.

Harnol on regionaalne ja omavalitsustele suunatud võimekus, mida kasutades ja arendades organisatsioon:

- annab omavalitsustele nõu noorsootöö korraldusmudelite kohta (parimad praktikad, õppevisiidid, koolituse vahendamine jms);
- toetab noorsootöö kvaliteedi hindamist;
- aitab kaardistada noorsootöö olukorda;
- toetab noortevaldkonna võrgustikutööd;
- kavandab ja korraldab vajalikke koolitusi tegevuse kvaliteedi ning ühistegevuse tagamiseks;
- koordineerib ka nende noorsootöö teenuste jõudmist piirkonda vastavalt omavalitsuste sõnastatud vajadustele, mis on seotud teiste riiklike programmidega, nt noortemalevate tegevused, noorte osalus kogud, NEET-staatuses noortele suunatud teenused jne;
- loob vajalikud juhendmaterjalid ja näidised;
- seirab tegevuse tulemuslikkust ja noorte olukorda.

Eesti noorsootöö korralduse kontekstis on omavalitsus ja riik partnerid. Riik loob seadusliku ja strateegilise raami ning aitab omavalitsusi noorsootöö korraldamises. Toetusprogrammide kaudu suunatakse ja toetatakse kohalike omavalitsuste tegevust, et suurendada noorsootöö kättesaadavust ning tagada parema kvaliteediga teenused noortekeskustes, huvikoolides, laagrites ja malevates, noorteühingutes, osalus kogudes jm.

1.4 Millistest allikatest tuleb raha noorsootöö korraldamiseks?

Noorsootööd rahastatakse suures mahus kohaliku omavalitsuse eelarvest vastavalt linna või valla arengukavas kinnitatud arengusuundadele ning nendega seotud ülesannetele ja tegevustele. Peamiselt sisaldavad need kohalike noorteprogrammide ja -projektide (noortelaagrid, spordivõistlused, koolide huvitegevus), huvihariduse (huvikoolide), noortekeskuste rahastamist ja noorteühingute toetamist. Selleks korraldatakse

⁶ <https://www.riigiteataja.ee/akt/111062013007?leiaKehtiv>

projektikonkursse ja/või sõlmitakse leping konkreetse tegevuse elluviijaga. Kohalik omavalitsus on sageli ka huvikoolide (muusika-, spordi-, kunsti, loodus- jm koolid) ning noortekeskuste ülalpidaja, rahastades nii hoonete haldus- ja personalikulusid kui ka noorte osalemist nende tegevustes.

Enamik noortele suunatud tegevusi on KOV-i korraldada ja rahastada ning KOVide eelarveline panus moodustabki keskmiselt kuni 90% noorsootöö eelarvest. Riik on noortevaldkonna arendamisel raami looja, erinevate protsesside algataja, nõuandja ja koostöö looja, kaasates peale otseste riigieelarveliste vahendite HTM-i eelarves ka EL-i ja muid vahendeid. Riigieelarvest HTMi ja Harno kaudu ergutatakse kohalikku noorsootööd u 30 miljoniga aastas.

Riigieelarvest rahastatakse tegevusi, millega taotletakse laiemat üleriigilist mõju noorsootöös. Suur osa riigieelarvest planeeritud vahenditest liigub Harno kaudu läbi erinevate taotlusvoorude või hangete. Konkursside ja võimaluste kohta avaldatakse informatsiooni ameti koduleheküljel ja korraldatakse infopäevi. Peale selle avaldatakse infot kord kuus ilmuvas uudiskirjas, mida on võimalik kodulehelt tellida. Ameti kaudu toetatakse avatud noortekeskuste, huvikoolide, laagrite, malevate, noorteühingute, osaluskogude, NEET staatuses noortele suunatud programmide kogukonnapraktika, mobiilsete töötubade jpm tegevust. Täpsemalt loe noortevaldkonna rahastamisest aadressil <https://www.hm.ee/uld-haridus-ja-noored/noortevaldkond/noortevaldkonna-rahastamine> või otsi lisainformatsiooni www.harno.ee veebilehelt.

Kuigi olulises osas on noorsootöö noorele tasuta ja see on üks olulisemaid teenuse osutamise põhimõtteid, on tähtis ka lapsevanemate ja noorte endi roll noorsootöö rahastamisel. Suur osa vahenditest noorsootöö korraldamiseks tuleb omavalitsuselt ning lisavahendid riigilt, kuid osalustasusid maksavad sageli vanemad või noored ise ning soetavad huvialaga tegelemiseks vajalikke vahendeid. Osalustasude maht sõltub omavalitsuste regulatsioonidest ning toetuste korrast. Mitmed omavalitsused maksavad kinni igale noorele kahes huviringis osalemise või on loonud võimaluse osalustasude hüvitamiseks vähemate võimalustega perede lastele avalduse alusel.

Noorsootööd, sh huviringide korraldamist või noorsootöös osalemist, toetab ka erasektor projektikonkursside, andekate sponsorluse või laste ringitasude hüvitamise kaudu.

1.5 Millistest dokumentidest alustada/lähtuda noortevaldkonna, sh huviharduse ja huvitegevuse planeerimisel ja korraldamisel kohalikul tasandil?

Kohaliku noorsootöö puhul ei saa vaadata mööda riiklikust raamistikust, riik omakorda ei

saa eirata Euroopa Liidu suuniseid. Ühelt poolt reguleerivad noorsootöö korraldamist seadused, teisalt aga kokkulepped riigi sees ja partneritega Euroopa Liidus. [Euroopa Liidu noortestrategias](#)⁷ on kirjeldatud EL-i koostööga seonduvad eesmärgid aastateks 2019–2027:

- luua noortele võimalused ise oma elu kujundada, toetada nende isiklikku arengut ja kasvu iseseisvuse saavutamiseks, suurendada nende toimetulekuvõimet ning anda neile eluks vajalikud oskused, et tulla toime kiiresti muutuvmas maailmas;
- innustada noori ja anda neile vajalikud vahendid, et nad saaksid olla aktiivsed kodanikud ning solidaarsuse ja positiivsete muutuste kehastajad, tuginedes ELi väärtustele ja Euroopa identiteedile;
- täiustada poliitilisi otsuseid seoses nende poolt noortele avaldatava mõjuga kõigis sektorites, eelkõige tööhõive, hariduse, tervise ja sotsiaalse kaasatuse valdkonnas;
- aidata kaotada noorte vaesus ja kõik diskrimineerimise vormid ning edendada noorte sotsiaalset kaasamist.

Riikliku [noortevaldkonna arengukava](#) peaesmärk on perioodil 2021–2035 “Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia”. Arengukavas on eraldi strateegilise eesmärgina (koondatud märksõna ISE alla) välja toodud ka vajadus tagada kvaliteetne noorsootöö (sh. noorte huvihariduse kättesaadavus) üle Eesti ning luua kõikidele noortele võimalused mitmekülgseks arenguks, eduelamusteks, kogemuste pagasi rikastamiseks ja iseseisvumiseks.

Huvihariduse ja -tegevuse täiendava toetuse eesmärgid on tugevalt seotud arengukava sihtide, meetmete ning tegevuste elluviimisega. Sihipärase toetuse kasutamisega suureneb noorte osalus huvihariduses ja huvitegevuses. Lisaks vähenevad erinevused valdade ja linnade võimaluste vahel pakkuda noortele huvihariduses ja huvitegevuses osalemise võimalusi. Toetussüsteem suurendab tasuta noorsootöö kättesaadavust, mis tähendab, et majanduslikel põhjustel huviharidusest ja huvitegevusest kõrvalejäänud noorte arv väheneb.

Noorsootöötaja kutsestandardist leiab informatsiooni noorsootöötaja töö edukaks tegemiseks vajalike oskuste, teadmiste, hoiakute ning ametite kirjelduse kohta.

Huviharidusstandardis on kirjeldatud huvihariduse ühtsed nõuded Eestis ja see on huvihariduse omandamist võimaldavate huvikoolide alusdokument. Antud standard kehtib kõikidele huvikoolidele nende õiguslikust seisundist olenemata.

Noortevaldkonna üldine toimimine on sätestatud noorsootöö seaduses ja huvikoolide

⁷ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:42018Y1218\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:42018Y1218(01)&from=EN)

⁸ <https://www.hm.ee/et/noortekava-2035>

tegevus reguleeritud täiendavalt huvikooli seadusega.

Mõned alusdokumendid

- Euroopa Liidu noortestrategia 2019–2027
https://youth.europa.eu/strategy_et
- Noortevaldkonna arengukava 2021–2035
<https://www.hm.ee/et/noortekava-2035>
- Noorsootöötaja kutsestandard
<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10667806>
- Huviharidusstandard
<https://www.riigiteataja.ee/akt/12809661>
- Euroopa noorteinfo harta
- https://harno.ee/sites/default/files/documents/2021-03/European_Youth_Information_Charter_2018_EE_A4_v1_0.pdf
- Noorsootöö seadus
<https://www.riigiteataja.ee/akt/NTS>
- Huvikooli seadus
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13339594>
- Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus
<https://www.riigiteataja.ee/akt/KOKS>

2 Koostöövõimalused noorsootöö korraldamisel

Riigi ja omavalitsuste tegevustes tuleb lähtuda põhimõttest tagada piisav ja ühtlane kvaliteetsete teenuste kättesaadavus kõigis piirkondades nii ruumilises, finantsilises kui ka erinevate sotsiaalsete gruppide ligipääsetavuse mõistes. Olemasolevad haldusüksuste piirid ei tohiks olla takistuseks piirkondlikus arendustegevuses ega teenuste osutamisel.⁸

2.1 Kohalike omavalitsuste koostöö

Noorte igapäevased tegevusruumid ja liikumistrajektorid ei piirdu enam omavalitsusüksuse territooriumiga, seega on piirkondade koostöö äärmiselt oluline. Seda eriti noorsootöö seaduse muudatuse valguses, mille raames riik toetab täiendavalt huviharidust ja huvitegevust, et tagada suurema hulga noorte juurdepääs ning laialdasemad valikuvõimalused huvihariduses ja -tegevustes.

Koostöö õiguslikud regulatsioonid

Omavalitsuste ülesanded ja pädevused on loetletud "Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse" § 6 lõigetes 1 ja 2 ning lõike 3 punktis 1.

Põhiseaduse § 159 kohaselt on kohalikul omavalitsusel õigus moodustada teiste kohalike omavalitsustega liite ja ühisasutusi. Nimetatud paragrahv sidustab Euroopa kohaliku omavalitsuse hartas sätestatud kohaliku omavalitsuse koostööõigust sätestavad artiklid Eesti õigusruumiga.

Põhiseaduses sätestatud õigust konkretiseerivad kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 12, § 62 ja § 63, mis sätestavad koostöövormid ühiste huvide väljendamiseks, esindamiseks ja kaitsmiseks ning ülesannete täitmiseks, milleks võib olla ühine tegutsemine, sellekohase volituse andmine mõnele vallale või linnale või kohaliku omavalitsuste üksuste liitude jm ühenduste moodustamine.

Riigikantselei tellimusel valminud projekti "Kohalike omavalitsuste koostöö rakendamine kohaliku omavalitsuse ülesannete paremaks täitmiseks ja avalike teenuste kvaliteetse-

⁸ Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020

maks ning efektiivsemaks osutamiseks” esimese etapi vahearuanne “Kohaliku omavalitsuse üksuste koostöö korralduslik raamistik ja võimalikud mudelid” pakub sisukat koon-
dit kohaliku omavalitsuse koostööd reguleerivate sätete kohta Eesti seadustes. Samas
vahearuanandes on kirjeldatud ka kohaliku omavalitsuse teenuse osutamise/teenuse kor-
raldamise ja ülesande täitmise iseloomust lähtuvad olulisemad koostöömudelid.

Rahandusministeerium korraldas 2010. aastal koostöös Sisekaitseakadeemia Avaliku
Teenistuse Arendus- ja Koolituskeskuse ning konsultatsiooni- ja koolituskeskusega OÜ
Geomedia koolituse “Kohaliku omavalitsuse üksuste haldusvõimekuse tõstmine läbi
omavalitsusüksuste koostöö”. Selle tulemusena valmis täiendkoolituse õppevahend, mis
sisaldab ülevaadet kohalike omavalitsuse erinevatest koostöövõimalustest nii vald-
kondlikul kui ka koostöömudelite tasandil avalike teenuste osutamisel koos praktiliste
näidete ja dokumentatsiooni näidistega.

Muuhulgas tuuakse õppematerjalis kohalike omavalitsuste omavahelise koostöö vaja-
likkust põhjendades välja, et koostöö põhiliseks eesmärgiks on pakkuda kohalikele ela-
nikele kvaliteetseid avalikke teenuseid võimalikult madala hinnaga. Samuti aitab koos-
töö reguleerida kohalikke poliitikaid, ennetamaks avalike ressursside raiskamist. Riigi-
poolse lisanduva toega huvihariduse ja huvitegevuse korraldamiseks ei ole võimalik ellu
viia suuri muutusi, mistõttu tuleb täiendavat toetust kasutada väga konkreetse eesmär-
giga ja kui selleks on kvaliteetse teenuse pakkumine võimalikult madala hinnaga, võiks
omavalitsuste koostöö olla üks lahendus sihini jõudmisel.

2.2 Omavalitsuste ja riigi koostöö koostöögruppide tegevussuunal

2015. aasta lõpus avanes Eesti Noorsootöö Keskusel (edaspidi ENTK) võimalus Euroopa
Sotsiaalfondi toel testida uudset koostöömudelit – noorsootöö korraldamine omavalit-
suste üleselt. Võib ju küsida, et mis ses siis nii uudset on, koostööd ju ennegi tehtud. Kuid
kui mõelda, et ühed ja samad teemad võivad olla naaberomavalitsustes erinevalt re-
guleeritud, tuleb tõdeda, et haldusala piire ei olegi nii kerge ületada, ei seaduste ega ka
eelarve tähenduses. Noorsootöö pole olnud erand – seda on korraldanud iga omavalit-
sus oma võimaluste ja parema äranägemise järgi. Ja ühelt poolt nii see peabki olema,
sest iga omavalitsus tunneb oma kogukonna olusid ning vajadusi kõige paremini.

Võimalikud kitsaskohad ilmnevad siis, kui tekib vajadus piiride üleseks tegevuseks, kui pii-
rid muutuvad või kui piire enam ei olegi (nagu näiteks digimaailmas). Et harjumuspära-
selt toimimismustrist on tihti keeruline välja tulla, võib koostöö korraldamisel olla tuge
kellestki kolmandast.

Koostöömudeliga alustades oli ENTK (praegune Harno) roll olla see kolmas osapool, kes

toetab omavalitsusi noorte heaks tehtavas koostöös. Eesmärgiks seati nii üldise noorte osalusvõimaluste laiendamise kui ka parema ligipääsu tagamise teenustele nendel noortel, kes kuuluvad riskirühma või erinevatel põhjustel tihti teenustest kõrvale jäävad. Enne tegevustega alustamist koostati põhjalik analüüs, võttes arvesse piirkondade sotsiaalmajanduslikku seisukorda, noorte ja täiskasvanute liikumisandmeid ning noorsootöö võimalusi piirkonnas. Moodustati omavalitsuste koostööpiirkonnad ja koostöögrupid ehk lisaks analüütikale oli oluline roll kohalikel inimestel – kohaliku elu puudutav info on kohalike käes ning sellele tuginedes saavad otsused just sellised, mis edendavad kohaliku elu. Kuna tegevustega alustati enne üldist haldusreformi, peeti ühtlasi silmas, et ühte koostöögruppi satuksid haldusreformi käigus hiljem ühinevad omavalitsused, nii palju kui see teada või ennustatav oli.

Õnnestumine sõltus suuresti omavalitsuste koostöötahtest

Poole aasta jooksul läbisid programmis osalenud omavalitsused arenguprogrammi, mille eesmärgiks oli õppida paremini tundma partneromavalitsuse töökorraldust, leida kitsaskohad, koostada arengustrateegia ja ühine plaan strateegia elluviimiseks. Keskkel kohal nii kohtumistel kui ka koolitustel oli teenusedisain – ekspertide käe all astuti välja mugavustsoonist ja sündis hulganisti uusi lahendusi. Teenusedisaini üks olulisemaid põhimõtteid on mitte eeldada, mida sinu kliendid või koostööpartnerid soovivad, vaid alati küsida ja testida. Õnneks ei tule noortevaldkonnas taolise mõtteviisi juurutamine raskelt, sest noorte kaasamine on üks noorsootöö peamisi põhimõtteid. Samas kui igapäevaselt noortega töötada, võib siiski tekkida tunne, et ühel hetkel ei peagi enam noortelt endilt täpselt uurima, mida nad soovivad. Taoline tunne võib tekkida igas valdkonnas ja igal spetsialistil. Sellest on vaja õppida mööda vaatama ning pingutada selle nimel, et kõik tegevused lähtuksid noorte tegelikest vajadustest.

Koostöö õnnestus. Tänapäevaks saab nendes piirkondades, mille omavalitsused koostööprogrammis osalesid, noortele mõeldud tegevustest osa keskmiselt 13% rohkem noori kui varem. Kokku osales erinevatel ajaperioodidel programmis 78 valda ja linna. Sündinud on palju suurepäraseid koostööprojekte, millest enam kui pooled (52%) jätkuvad täna omavalitsuste rahastusel või on veel piloteerimisfaasis.

Põnevate näidetena käivitus näiteks Anija, Raasiku, Kose, Jõelähtme, Viimsi ja Rae valla ning Maardu linna koostöös SisuAkadeemia, kus noored saavad omandada oskusi sotsiaalmeedias kvaliteetse sisu loomiseks ja teistele noortele info vahendamiseks. Kambja, Kastre ja Põlva valla noortekeskuste koostöös sündis aga veebileht Minuidee.ee, mis julgustab noori oma ideid ellu viima. Muuhulgas on noored teineteisele mentoriks selles, kuidas oma mõtteid teoks tehes vabaneda üleliigsetest hirmudest ja tõsta sedakaudu oma elukvaliteeti.

Tegemist oli ambitsioonika algatusega, millega taheti riigi ja kohalike omavalitsuste koostöö kaudu viia noorsootöö uuele tasemele. Olulisim märksõna kogu tegevussuuna puhul on olnud koostöö nii omavalitsuste kui ka riigi ja omavalitsuste tasandil. Pooleteis- taastase praktika tulemusena saab öelda, et koostööpõhine lähenemine on võimalik ja vajalik ning noorsootöö valdkonnas pakutavate teenuste mitmekesisuse ja kättesaadavuse parandamise võimalused on laiad.

Omavalitsuste koostöömotivatsioon

ENTK-lt koostööettepaneku saanud omavalitsuste osalusprotsent tegevussuunas on kõrge – 97,6. Äraütlevale seisukohale jäi enne haldusreformi 206-st ettepaneku saanud omavalitsusest vaid 5 ning loobumise põhjuseid on üldjoontes kaks: omavalitsusel ei olnud määrata inimest tegevussuuna eest vastutavaks (suurenenud koormus seoses haldusreformiga) ja teadmatus haldusreformiga kaasneva osas (ettepaneku tegemisel ei olnud selgust kas ja kellega vald/linn liitub).

Kokkuvõtvalt saab öelda, et hinnanguliselt⁹ oli omavalitsuste koostööl kaks peamist stiimulit, mille põhjal sai määrata omavalitsuse kuulumise kahte kategooriasse.

- **Koostöömotivatsioon tugines valdkonna arendamisele** – koostöögruppidesse (edaspidi KTG) kuuluvate omavalitsuste koostöö oli pigem valdkondlik ja vähem mõjutatud haldusreformi arengutest. KOV KTG tegevussuunda kasutati kui võimalust arendada noorsootöövaldkonda naaberomavalitsustega koostöös.
- **Koostöömotivatsioon tugines omavalitsuste võimalikule ühinemisele.** KTG-sse kuuluvate omavalitsuste koostöö oli otseselt mõjutatud haldusreformi arengutest ning tegevussuunda kasutati võimalusena analüüsida ja planeerida noorsootöövaldkonda ühinevas omavalitsuses.

Selgelt erinesid I ja II etapis liitunud omavalitsuste ajendid koostööle: mida selgemaks said haldusreformi arengud, seda rohkem motiveeris koostööle eelnimetatud põhjustest teine. See oli kooskõlas ka ENTK taotletava tulemusega, et ühinevates omavalitsustes oleks haldusreformi eel läbimõeldud ja järel rakendatud terviklikult vähemalt üks avalik teenus – noorsootöö.

Kui vaadelda KOV KTG tegevussuunda väljaspool haldusreformi konteksti, võiks tekkida küsimus, kas selline lähenemine paralleelselt toimuva haldusterritoriaalse muudatuseta on üldse võimalik? Tegevussuuna I etapp on näidanud, et koostöömotivatsioon saab kantud olla ka ainuüksi valdkondlikust vajadusest. Määravateks sidujateks on sellises

⁹ Tegevussuuna elluviimisega seotud ENTK/Harno ekspertide hinnang, mis tugines arenguprogrammis KOV esin-
dajate poolt esile toodud põhjustel koostööle.

olukorras kultuurilised ühendused, olulised teenuseosutajad (noorsootöö struktuurid/teenused, transpordiühendused jms), võrgustik ja võtmeisikud ning riigi teadmisi- ja kogemuspõhine tugi arenguprogrammide, hindamisinstrumentide jms näol.

Loomulikult ei saa alahinnata, et oluliseks koostööle suunavaks stiimuliks oli tegevussuunaga kaasnev toetussumma piirkonnale, kuid arenguprogrammi rõhuasetus suunas omavalitsusi tegevuste eelarvestamisega tegelema arenguvajaduste analüüsi järgselt ning mitte keskenduma toetussumma suurusele ja sellega kaasnevatele võimalustele. Oluline on siinkohal välja tuua, et toetussumma koostöögrupile oli üks tervik, mille kasutamise üle pidi piirkond otsustama ühiselt.

Sõltumata koostöömotivatsioonist näitab tegevussuuna senine areng, et omavalitsuste vaheline koostöö ja seda toetav riigi partnerlus on ennast õigustanud. Koostööpõhine lähenemine toob kaasa oluliselt laiemad võimalused teenuste kvaliteedi tõstmiseks ja võimaluste avardamiseks.

3 Huvihariduse ja huvitegevuse täiendava toetuse eesmärk ning seadusega loodud võimalused

3.1 Ülevaade loodud võimalustest ja toetussüsteemi eesmärkidest

Noorsootöö, sh huvihariduse ja -tegevuse korraldamine vallas või linnas, on omavalitsusüksuse ülesanne vastavalt kohaliku omavalitsuse korralduse seadusele. Riik toetab kohalikke omavalitsusi seaduse täitmisel. Täiendava toetuse sätestamine noorsootöö seaduses valdadele ja linnadele määrab lisatoetuse vähemalt 7–19-aastaste noorte süsteemse ja juhendatud huvihariduse ja -tegevuse kättesaadavuse ja mitmekesisuse parandamiseks. Selle eesmärk on suurendada noorte võimalusi omandada teadmisi, oskusi ja hoiakuid valitud huvialal. Nii peab olema loodud võimalus igale 7–19-aastasele noorele osaleda huvihariduses ja huvitegevuses.

Toetussüsteemi eesmärkide täitmiseks ei seata KOV-idele suuri piiranguid toetusfondi vahendite kasutamise majanduslikule sisule. Piiranguks on, et lisanduvat raha ei ole lubatud suunata teatud põhivara soetamiseks: näiteks **ei või** vald ega linn kasutada toetust kinnisvara ja sõiduvahendite omandamiseks ega hoonete ja rajatiste ehitamiseks (täpsem loetelu alapeatükis 3.3). Fondi vahendeid **võib kasutada** näiteks huvitegevuste ja ringiraha kulude tasumiseks ja õppevahendite soetamiseks (täpsem loetelu alapeatükis 3.3). Seejuures peab KOV lähtuma toetuse sihtrühmast, laste ja noorte vajadustest ning võimaldama osa saada soovitud huvitegevusest sõltumata selle asukohast ja pakujast.

Seadus kohustab omavalitsusi huvitegevuse ja huvihariduse arengut süsteemselt planeerima, põhjalikult analüüsima, kitsaskohti tuvastama ja lahedusi pakkuma. Analüüsi ja planeerimise käigus peab omavalitsus looma huvihariduse ja -tegevuse kava, mis peab sisaldama:

- 1) osalevate noorte arvu 1. oktoobri seisuga;
- 2) osalemise võimalusi 1. oktoobri seisuga;
- 3) kättesaadavuse ja mitmekesisuse kitsaskohti;
- 4) tegevusi kitsaskohtade lahendamiseks.

Kitsaskohtade määratlemisel abistab omavalitsusi Harno ning vastavalt võimalustele

luuakse keskselt hallatavad hindamisvahendid. Ameti ülesanne on toetada omavalitsusi huvihariduse ja huvitegevuse planeerimisel ning elluviimisel, kavade koostamisel ja seatud tulemuste saavutamise hindamisel. Seadus annab haridus- ja teadusministrile volituse eraldada huviala esindusühingutele toetust valdkondade kvaliteedi ja koostöö arendamiseks.

3.2 Kättesaadavus ja mitmekesisus – kuidas neid mõista ja mõõta?

Vabariigi Valitsuse 5. märtsi 2015 kabinetiistungil esitletud kontseptsioonis „Noorte huvitegevuse riigipoolne toetamine“ toodi lähtuvalt valdkondlike organisatsioonide ettepanekutest välja **kolm peamist kitsaskohta: huvitegevuse kättesaadavus, mitmekesisus ja kvaliteet. Arvestades, et noorsootöös ja huvitegevustes osalemine on vajalik kogemus iga noore elus, võeti riigi täiendava toetuse suunamisel eesmärgiks noorte osaluse suurendamine vanusegrupis 7–19 aastat ja noortele mitmekülgse, regulaarse, juhendatud ning loovust arendava huvitegevuse tagamine.** Fondi kaudu toetatakse KOV-e, et parandada nende elanikest lastele ja noortele huvitegevuse kättesaadavust ja mitmekesisust, vähendamaks mitteosalejate osakaalu.

Mitmekesisust saab käsitleda kui:

- valiku olemasolu huvialade (nt muusika, sport, tehnika, kunst, tants) lõikes;
- noorte ja nende vanemate parem teadlikkus võimalustest.

Mitmekesisus on mh kättesaadava valiku olemasolu huviala(de) valdkondade lõikes, aga ka info olemasolu võimalustest jm. Iga omavalitsuse kohustus on tagada huvialade mitmekesisus kolmes suures valdkonnas nagu kultuur, sport ning loodus-täppisteatud- ja tehnoloogia (LTT). Kultuur võib sisaldada kauneid kunste (muusika, kunst, arhitektuur, disain, kirjandus, audiovisuaal- ja uus meedia, tants, etenduskunstid) ja kultuuri-väärtusi (muuseumid, raamatukogud). LTT võib sisaldada matemaatikat, füüsikat, keemiat, bioloogiat, geograafiat, geoloogiat, töö- ja tehnoloogiaõpetust, info- ja kommunikatsiooniteadusi, sh arvutiteaduse õppesuuna ja nende valdkondadega seotud interdistsiplinaarsed erialasid.

Kättesaadavust saab käsitleda kui:

- tegevusvormide olemasolu noore tegutsemispiirkonnas (s.o elukoht, õppekoht);
- osalustasu jõukohasus ja noorelt eeldatavate õppe- ja isiklike vahendite olemasolu;
- osaluseks vajalike transpordivõimaluste olemasolu;
- osaluskeele ja õppevormide sobivust noorele.

Kättesaadavus tähendab olukorda, kus noore tegutsemispiirkonnas on olemas erinevad tegevusvormid ning osalustasu ei ole takistuseks osalemisel (osalustasu on kas noorele ehk vanematele jõukohane või on selle hüvitamine reguleeritud). Tegevuses osalemiseks on olemas vahendid, transpordivõimalus ning osaluskeel ja õppevorm sobib noorele.

Noorsootöö kvaliteedi hindamisega on võimalik mõõta tegevuste **kättesaadavust ja mitmekesisust. Just nendele keskenduvad** hindamismudeli esimese eesmärgi täitmise indikaatorid. Osalemise võimaluse hindamisel soovitame vaadelda ka võimalikke takistusi tegevuse või selle koha ja noore vahel, sest võimaluse loomine ei pruugi tagada tegevustes osalemist. Võimalikest tegevusvormidest, huvitegevuse läbiviimise võimalikest kohtadest ja tegevuste pakkujatest tuleb täpsemalt juttu järgnevatel peatükkides.

Informatsiooni kättesaadavuse ja mitmekesisuse hindamiseks võib leida ka huvihariduses ja -tegevuses osalevate noorte osakaalu hinnates. Kui see on madal (osalevate noorte osakaal kõikidest KOV-i territooriumil elavatest 7–26-aastastest noortest on alla 15%), peaks otsima põhjuseid. Nendeks võib olla vale kellaaeg, õppekeel, tegevuste sisu ja kvaliteet, transpordiühendus, ringitasud, õpikeskonnad (kvaliteedihindamisel võimalus kasutada noorte rahulolu-uuringu tulemusi tegevusi pakkuvate asutuste inventari kohta) jne.

3.3 Huvitegevuse ja huvihariduse täiendava toetuse kasutamine

Kohalikele omavalitsusele eraldatakse toetust, et abistada nende territooriumil toimuvat huviharidust ja huvitegevust tervikuna, sõltumata omandivormist. Eeskätt lähtutakse teenuste kättesaadavusest, mitmekesisusest või nende puudumisest.

Noorsootöö seaduse redaktsioon seab toetuse kasutamisel piiranguid ainult kulude tüübile, KUID mitte tegevusvormidele ega teenuse osutajate juriidilisele staatusele. **Vald ega linn ei või huvihariduse ja huvitegevuse toetust kasutada:**

- a) kinnisvara ja sõiduvahendite omandamiseks ja kasutusse võtmiseks,
- b) hoonete ja rajatiste ehitamiseks
- c) kinnistute, hoonete ja ruumide majandamiskulude eest tasumiseks

NB! Huvihariduse ja huvitegevuse toetuse kasutamisel peavad vald ja linn lähtuma põhimõttest, et huvihariduse ja huvitegevuse toetusega ei asendata oma eelarvest kaetavaid kulusid. See tähendab, et KOV-i senine panus huviharidusse ja huvitegevusse peab säilima ja KOV ei saa olemasolevat panust vähendada ega asendada toetusega.

Riigipoolne toetus on **täiendavate võimaluste** loomiseks, mis tähendab, et kitsaskohtade lahendamiseks tegevusi planeerides peab analüüsima, kas ja kuidas planeeritav tegevus loob noore jaoks täiendava võimaluse osalemiseks huvihariduses ja huvitegevuses.

Kindlasti võib täiendavat toetust kasutada näiteks :

- huvitegevuse juhendaja (noorsootöötaja, huvihariduse spetsialisti jt) töötasuks;
- õppevahendite soetamiseks (tegevuste läbi viimiseks);
- meetoodilisteks materjalideks;
- osalemise takistuste eemaldamiseks (sh transport, vahendid noorele (isiklikud vahendid tegevustes osalemiseks, mille hulka kuuluvad nt vajalikud spordijalatsid, rõivad jmt, mida üldjuhul asutustes ei laenutata), võistlustel osalemiseks, informatsiooni vahendamiseks jms);
- osavõttutuste kompenseerimiseks;
- jms.

3.4 Täiendavate võimaluste loomine

Noorsootöös osalevate noorte rahulolu uuringu (2016, Ernst & Young Baltic AS) järgi on noorte huvid laiad ja osalemist takistab see, et nende jaoks pole huvipakkuvaid tegevusi. Täiendavate võimaluste loomiseks tuleb aga teada, millised on noorte vajadused ning piirkonna võimalused.

Noorte vajaduste väljaselgitamiseks on palju võimalusi: noorte ja vanemate uuring, noorsootöötajatelt ja õpetajatelt informatsiooni kogumine, erinevate hindamismudelite kasutamine ning omavalitsuse asukohast tingitud asjaolude väljaselgitamine (näiteks tõmbekeskuste paiknemine ning sihtgrupi koosseis). Mida rohkem on asjakohast informatsiooni, seda lihtsam on määratleda ka tegelikke vajadusi ja hinnata n-ö kitsaskoha ulatust, et otsustada, milliste puuduste kõrvaldamisest alustada.

Võimalusena käsitletakse antud juhendmaterjalis **kindla spetsiifika, sihtgrupi ja regulaarsusega juhendatud tegevust noorsootöövaldkonnas, mis lähtub noore huvist, toetab noore isiksuse arengut ning mille elluviimisel lähtutakse noorsootöö põhimõtetest.** Selleks võib olla **huvihariduse õppekava või regulaarne juhendatud tegevus õppekava väliselt, millel on kindel sihtgrupp ja mida KOV-i noored saavad kasutada.**

Üks võimalus on näiteks:

- klaveriõpe huvikoolis õppekava alusel;
- seikluskasvatuse ring üks kord kuus kokku kaheksa tundi;
- suusatrenn kolm korda nädalas 7–12-aastastele noortele;

- noortekeskuses või üldhariduskoolis toimuv huviring;
- skautide või noorte kotkaste rühmade juhendatud tegevus;
- jpm.

Uueks võimaluseks saab pidada seda, kui tekib täiesti uus võimalus või mõne senise laiendus toob kaasa mõnele uuele (siht)grupile tegevuse kättesaadavuse. Näiteks kui varem on suusatrenn olnud 7–12-aastastele noortele, siis nüüd avatakse ka 13–15-aastaste noorte grupp neile sobival ajal. Või kui nelja-aastanemuusika õppekava asendatakse või sellele lisatakse paindlikuma lühiajalisema õppekavaga õpet, loetakse ka seda uueks võimaluseks.

Oluline on pakkuda huvihariduse ja -tegevuse võimalusi eelkõige seal, kus noor elab. See suurendab tema seotust kodu ja seda ümbritseva keskkonnaga, võimaldab panustada selle arengusse ning suurendab võimalust, et noor loob seal pärast õpinguid ka pere. Elukohalähedus või võimalus mõistliku aja jooksul liikuda huvikooli või huvitegevustesse tagab ka tegevuses osalemise võimalikkuse olenemata majanduslikest (transpordikulud) või ajalistest piiridest (nt tundide arv koolis või ühistranspordi sõidugraafikud). Ainult siis kui teenuse osutamine elukoha lähedal pole majanduslikult võimalik ega otstarbekas, on võimalik keskenduda tõmbekeskustele ning maandada noore jaoks logistikast tulenevad riskid.

Ligi pool Eesti noortest¹⁰ on leidnud endale meelepärase huvitegevuse, kuid huvi on palju laiem. Täiendava toetuse eesmärk on luua lisavõimalusi. Seetõttu **tulekski alustada praeguse seisuga kaardistamisest ja seejärel saab hakata looma uusi või laiendama olemasolevaid võimalusi**, näiteks rohkemate rühmade avamisega või täiendavate vahendite juurde soetamisega.

3.5 Võimaluste loojad piirkonnas

Huviharidust ja -tegevust korraldab kohalik omavalitsus ning selleks on palju võimalusi. Huviharidust pakub huvikool, huvitegevusega on võimalik tegeleda nii üldhariduskoolis, noortekeskuses, noorteühingus, rahvamajas kui ka mujal.

Huviharidust ja -tegevust võivad pakkuda kohalikule omavalitsusele kuuluvad asutused ja ka eraomandisse kuuluvad ühingud/organisatsioonid. Toetuse puhul on tähtis, et KOV võimaldaks erinevaid huvialasid lähtuvalt kohalike noorte vajadustest, mis võib tähendada, et toetatakse oma noorte osalemist ka teiste omavalitsuste või erapakkujate huvikoolides või huvitegevustes. Seda just siis, kui piirkonnas on noori vähe, kuid huvi mõne kindla huviala osas väga suur. Siinkohal on mõistlik analüüsida, kuidas on otstarbekas

¹⁰ Noorsootöös osalevate noorte rahulolu uuring (2016, Ernst & Young Baltic AS)

pikemas perspektiivis. Mõnel juhul tõstab konkurents tegevuse kvaliteeti, kuid teisalt võib mitu pakkujat viia mõlema organisatsiooni tegevuse lõpetamiseni, sest noorte huvi pole piisav.

Soovitame kaardistada *kõik* huvihariduse ja huvitegevuse pakkujad, tegevuste sisu (huvialavaldkond, sihtgrupp) ning tegevustes osalejate arvu, sh naaberomavalitsuste pakkujad ja tegevused, mis omavalitsuse noortele kättesaadavad on. Kaardistamise alustamiseks võiks olla abi järgmisest asutuste ja organisatsioonide loetelust:

- huvikoolid;
- noortekeskused;
- üldhariduskoolid;
- mittetulundusühingud, mis pakuvad või on valmis pakkuma huvitegevuse teenuseid;
- noorteühingud;
- kultuuriseltsid ja -asutused;
- spordiseltsid, tervise- ja spordiasutused;
- äriühingud;
- riigi toetatud struktuurid (nt Päästeamet, Politsei, RMK, Kaitseliit);
- jpt.

Selleks võib esmalt kaardistada kohaliku omavalitsuse territooriumil asuvad võimaluste loojad ning seejärel vaadata kaugemale. Siinkohal tasub teha koostööd teiste omavalitsustega, kellel võib olla sarnaseid andmeid ja täpne ülevaade, kui palju käib nende huvikoolides mujalt omavalitsustest õpilasi.

Tuleks arvestada ka võimaluste loojatega, kes tegutsevad üle Eesti (nt noorteühingud). Rohkem ja lihtsamalt saab informatsiooni nendelt, kellega on omavalitsusel juba kontakt olemas (erinevate lepingute kaudu) või kes on toetust taotlenud. Noorte ja noorsootöötajatega suheldes on kindlasti võimalik kaardistada rohkem võimaluste loojaid.

Tegevuste pakkujatelt tasub küsida lisainformatsiooni ka võimalike takistuste kohta, mis võivad noorel tegevustes osalemisega tekkida. See võib aidata omavalitsusel kaardistada puudujääke, leida neile lahendusi ja viia ellu tegevusi/pakkuda teenuseid, mis aitavad kitsaskohti lahendada.

4 Huvihariduse ja huvitegevuse kava koostamise etapid

4.1 Olemasolevate tegevuste kaardistamine

Arengu planeerimine algab alati tausta ja võimaluste väljaselgitamisest. Hetkeolukorra kaardistus peaks andma ülevaate huvihariduses ja -tegevuses osalevate noorte arvust, osalemise võimalustest ja on sisendiks, et määratleda kättesaadavuse ja mitmekesisuse kitsaskohti. **Alles seejärel, kui olemasoleva olukord on kaardistatud, saab määratleda kitsaskohad ja tuua esile tegevusi nende lahendamiseks.**

Hetkeolukorra kaardistamist tuleb alustada andmete koondamisest. Vastavalt vajadusele saab omavalitsus otsustada noorsootöö kaardistamise ulatuse ning esitada andmed 1.oktoobri seisuga.

Andmete koondamisel on abiks ka statistikaameti juhtimislauad¹¹, EHS-e, spordiregistri päringud¹² ning noorte olukorda laiemalt kirjeldavad uuringud, näiteks noorteseire¹³ raportid ning digilahendusse koondatud andmed kohaliku omavalitsuse kohta.

Uute tegevuste planeerimisel ning olemasolevate tegevuste ümberkorraldamisel on oluline mõista, mis huvihariduse ja -tegevuse korraldamisel toimib, mida on vaja juurde ning milliste sihtgruppide vajadused on kaetud. Omavalitsuses võib olla tugev spordikool ja populaarne robotikaring, kuid noorel pole võimalik kunstiga süvendatult tegeleda. Õhtuti võivad küll kooli juures toimuda võrkpallitreeningud, kuid pärast koolibussi lahkumist kell pool neli pole noorel võimalik muul moel koju saada. Seega ei saa ta jääda ka võrkpalliringi. Sellise mõistmisteni peaks jõudma pärast hetkeolukorra analüüsi, et üldistada kitsaskohti ning hakata lahendusi otsima. Andmete analüüsiks soovitame omavalitsustel kasutada tõenduspõhiseid meetodeid (näiteks noorsootöö kvaliteedi hindamise mudelit¹⁴), et analüüs ei sõltuks ainult analüüsija kogemusest ja hinnangust, vaid võimaldaks näha ka olukordi, mis võiksid märkamatuks jääda ning milleks on metoodika välja töötatud.

Hetkeolukorra kaardistamisel on oluline konsulteerida huvitatud osapooltega: noorte, huvihariduse ja huvitegevuse pakkujate, noorsootöötajate, noorsootöö spetsialistide,

¹¹ <https://juhtimislauad.stat.ee/dashboard/6>

¹² <https://www.spordiregister.ee/>

¹³ <http://noorteseire.ee/indicators>

¹⁴ Noorsootöö kvaliteedi hindamise mudel töötati välja Euroopa Sotsiaalfondi ja riikliku struktuuritoetuse perioodi 2007–2013 vahenditest programmis „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“.

ringijuhendajatega jpt. Huvihariduse ja -tegevuse kitsaskohtade väljaselgitamiseks ta-sub jälgida ka noorte vanuselist jagunemist (nt 7–12-, 13–17- ja 18–26-aastased) ning nende võimalusi tegeleda erinevate huvialavaldkondadega. Nendega konsulteerimiseks on palju võimalusi, näiteks intervjuud, küsitlused, arutelud jms. Kõige terviklikuma pildi saamiseks soovitame erinevaid meetodeid kombineerida. Kaardistamisega tuleb alustada aegsasti, et kõigilt osapooltelt oleks võimalik vajalikke andmeid koondada ja uuringuid planeerida.

4.2 Kvaliteedihindamine

Kvaliteedi hindamise mudelit¹⁵ on viimastel aastatel kasutatud eelkõige hetkeolukorra kaardistamise tööriistana, kuna see tagab, et omavalitsused hindavad noorsootööd sarnaste parameetrite järgi. Hindamise tulemusi on võimalik kasutada omavalitsuste tugevuste ja kitsaskohtade selgitamiseks noorsootöös laiemalt. Seega võimaldab mudeli kasutamine kaardistada kogu noorsootöö olukorra, sh huvihariduse ja huvitegevuse võimalused ning kitsaskohad.

Hindamise käigus kogutakse andmeid tegevuse praeguse seisu kohta. See tähendab, et hindamine annab tegijatele hea ülevaate, mis on valdkonnas juba olemas. Nii on võimalik välja selgitada ja kavandada ka parandamist vajavaid suundi ning koguda teavet näiteks haldusreformiga kaasnevateks ümberkorraldusteks. Samuti on see üks meetod, kuidas tõsta noorsootöö kvaliteeti ning määratleda tulevikusuundi. Kui KOV-il on tänu hindamisele olemas mõõdetav ja selge teave noorsootööst, aitab see põhjendada ka noorsootöö eelarvet ja kaasata lisavahendeid.

Kui omavalitsus soovib huvihariduse ja huvitegevuse kava koostada üksi, siis on omavalitsusel pärast kvaliteedihindamist teada kitsaskohad, millele hakata lahendusi otsima. Kui omavalitsused soovivad huvihariduse ja -tegevuse kava koos kokku panna on kvaliteedihindamise tulemusena olemas iga omavalitsuse kitsaskohad, millele saab ühiselt omavalitsuste-üleseid lahendusi leida ja need kavva koondada. See võimaldab nii inimkui ka materiaalseid ressursse efektiivsemalt kasutada.

Ühise mudeli järgi noorsootöö hindamine aitab jõuda sarnasele arusaamale noorsootöö sisust ja visioonist. Käsitlus kvaliteetsest noorsootööst võib erineda KOV-ide noorsootöö osapoolte vahel. Hindamissüsteem seab noorsootööle ühise standardi ning aitab seega arusaama ühtlustada. Esitledes oma hindamise tulemusi teistele ning arutledes ühiste arenguvõimaluste üle, vahetavad omavalitsused kogemusi ja tutvuvad heade

¹⁵ Noorsootöö kvaliteedi hindamise mudel töötati välja Euroopa Sotsiaalfondi ja riikliku struktuuritoetuse perioodi 2007–2013 vahenditest programmis „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“.

praktikatega. Ühe omavalitsuse tugevused võivad olla teise nõrkused ning koostöös teenuseid planeerides ühtlustuvad tase ja võimalused.

Noorsootöö kvaliteedi hindamist on võimalik korraldada tuginedes abimaterjalidele, vorme jm vajalikku infot leiab veebilehelt: <https://harno.ee/noorsootoo-kvaliteedi-hindamismudel>

Kvaliteedihindamise läbiviimist juhib omavalitsuse enesehindamise meeskond, kes koostab ja jälgib hindamise ajakava. Hindamine sisaldab andmete koondamist, enese- ja välishindamist, mille põhjal saab selge ülevaate olemasolevast ning omavalitsusel on võimalus otsustada, milliste (parendus)tegevustega edasi minna ning millises järjekorras seda teha. Välishindajate kaasamiseks soovitame pöörduda Eesti Noorsootöötajate Kogu poole, kelle kogemus, võrgustik ja kompetents võimaldavad tuge pakkuda.

Kohaliku omavalitsuse noorsootöö kvaliteedihindamise mudel moodustab terviku, mille erinevate osade kasutamine üksikult on küll võimalik, kuid ei anna omavalitsusele valdkonnast tervikpilti. Kui omavalitsusel ei ole võimalik kogu noorsootöö kaardistust läbi teha, saab vajadusel kasutada hindamismudeli teatud osasid. Selline olukord võib kujuneda, kui KOV on kvaliteedihindamise tervikuna läbi viinud näiteks viimase kahe aasta jooksul ning soovib teatud osas (nt huvihariduses ja huvitegevuses) andmeid uuendada.

4.3 Arenguvajadused ehk kitsaskohtade kaardistamine

Hetkeolukorra andmete analüüsi lõpuks selguvad arengu-, parandus- või muul viisil nimetatud vajadused. Huvihariduse ja -tegevuse täiendava toetuse kontekstis nähtuvad kitsaskohad, mis ei võimalda noorsootöotegevusi sh huviharidust ja/või -tegevus ellu viia nii nagu see noorte ja tegijate silmis võiks ideaalis olla. Puuduste nimekirja koostamisel moodustub ülevaade arenguvajadustest ehk kitsaskohtadest ning seda tegevust nimetataksegi kaardistamiseks.

Soovitame nimekirja lisada kõik kitsaskohad, hoolimata sellest, kas see on praegu kõige tähtsam või puudutab see väikest hulka noori. Selleks võib kasutada eelnimetatud tegevuskava näidise vormi, kuhu saab hiljem hõlpsalt kirjutada ka tegevused lahenduste väljatöötamisel. Ülevaade puudustest võimaldab omavalitsustel ühist kava koostades leida ühised probleemkohad ja ka lahendused.

4.4 (Ühised) tegevused kitsaskohtade lahendamiseks

Pärast kitsaskohtade kirjeldamist soovitame panna kirja eesmärgid, milleni omavalitsus või piirkonna omavalitsused soovivad jõuda. Seejärel tasub kaaluda erinevaid lahendusi ning valida ühise arutelu tulemusena lahendusviisid. Ühe puuduse lahenduseks saavad omavalitsused kokku leppida mitu tegevust ning samale kitsaskohale võib olla ka erinev lahendus. Kirja pannakse kõik variandid, milles kokku lepitakse. Lahenduste väljatöötamisel tuleb lähtuda sihtgrupist ja piirkonna võimalustest (juhendajate ja vahendite olemasolu, vanemate või kogukonna valmisolek panustada, piirkonna tugevused jne) ning eelkõige eesmärkidest. Seejärel on võimalik välja arvutada lahenduse teostamiseks võimalikud kulud.

Lahenduse sisu võib sõltuda eesmärgist, milleni soovitakse jõuda. Täiendava toetuse eesmärk on suurendada 7–19-aastaste noorte huvihariduses ja -tegevuses osalemist. See tähendab osalevate noorte arvu või proportsiooni suurenemist (noorte koguarvust) võrreldes eelnenud aastaga. Selle saavutamiseks peab kohalik omavalitsus parandama huvihariduse ja -tegevuse peamisi puudusi, kusjuures alustada võiks kõige suuremate kitsaskohtade lahendamise ja tegevustega, mille mõju on suurem. See teadmine aitab otsustada, millal tegevused ellu viiakse, milliste vahenditega ning millises mahus. Nii tekib justkui pingerida tegevustest, millega kohe alustatakse ning selleks planeeritakse KOV-i eelarvesse vajalikud vahendid või plaanitakse teistest rahastusallikatest toetust saada.

Toetusfondist KOV-idele jaotatavate summade määramisel on omavalitsuses elavate noorte arvule lisaks arvestatud ka toimetulekuraskustega peredes elavate noorte arvu ja erivajadustega noorte arvu. See tähendab, et omavalitsusele antakse muuhulgas lisatugi selleks, et oleks võimalik pakkuda tegevusi, mille maksumus on kallim tulenevalt erivajadusest – näiteks erivajadusega noore ligipääs huvikooli (invatransport) või toetada vähemate võimalustega noori selleks erilahendusi luues.

Esitatavas kavas võib olla kirjas rohkem tegevusi kui huvitegevuse ja huvihariduse täiendavast toetusest on plaanitud teoks teha. Tähtis on märkida rahastusallikas, et oleks võimalik eristada täiendava toetusega elluviidavad tegevusi.

4.5 Tulemuste esitamine

Tulemuste jälgimiseks esitab vald või linn huvihariduse ja huvitegevuse kava või tehtud muudatused ning selle täitmise tulemused igal aastal **15. jaanuariks** Harnole.

Iga-aastane olukorra ülevaade, sh kavandatud tegevuste tulemused ning huvihariduses ja -tegevuses osalevate noorte arv esitatakse Harnole, kes analüüsib selle põhjal omavalitsuste huvihariduse ja huvitegevuse kitsaskohti ning annab nõu, kuidas nendega uuel aastal paremini toime tulla, sh vajadusel koostöös teiste omavalitsustega. Selline ülevaade ja tagasiside andmine on tähtis eelkõige kohalikele omavalitsustele endile, et saada pilt olukorrast ja edasistest väljakutsetest ning kavandada võimalikke lahendusi ja rahakasutust.

Kohalik omavalitsus võib iga-aastasele analüüsile lisada täiendavaid andmeid, mida pole varasemas kavas kajastatud, kuid mida on eelneval aastal saavutatud. Tulemuste esitamise vorm asub siin: <https://konkursiveeb.edu.ee/>. Sisse peaks logima oma isikukoodiga esmalt see inimene, kes on kava ja tulemuste esitamise eest põhivastutaja. Täitmise käigus saab sama vormi jagada erinevate täitjatega. See väldib olukorda, kus ühe KOVi kohta salvestub mitu poolikut tulemuste vormi, mille on algatanud erinevad inimesed.

Kava ja iga-aastased tulemused tuleb esitada, kuna see võimaldab kaardistada noorte huvitegevuse kitsaskohti, planeerida eraldatud rahaliste vahendite kasutamist puuduste kõrvaldamiseks, jälgida vahendite kasutamisel tekkivat muutust ning planeerida edasise rahalisi vahendeid riigieelarves.

Omavalitsuste poolt esitatud andmete põhjal koondab Harno toetuse kasutamisest ülevaate lehele <https://noortehuviheaks.harno.ee/>

LISAD

Lisa 1 – Huvihariduse ja huvitegevuse kava koostamine ajajoonel

HUVIHARIDUSE JA HUVITEGEVUSE KAVA KOOSTAMISE JA ELLUVIIMISE PROTSESS

